

Nationellt åldersprogram fram till år 2030

För ett ålderskunnigt Finland

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:32

Nationellt åldersprogram fram till år 2030

För ett ålderskunnigt Finland

Social- och hälsovårdsministeriet

ISBN PDF: 978-952-00-6869-1

Pärm bild: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Layout: AT-Julkaisutoimisto Oy

Helsingfors 2020

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	2.10.2020	
Författare	Beredningsgruppen för åldersprogrammet		
Publikationens titel	Nationellt åldersprogram fram till år 2030 För ett ålderskunnigt Finland		
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:32		
Diarie-/ projektnummer		Tema	
ISBN PDF	978-952-00-6869-1	ISSN PDF	1797-9854
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6869-1		
Sidantal	43	Språk	svenska
Nyckelord	åldersprogram, effektmål, åldrande, åtgärder		
Referat	<p>Beredningen av åldersprogrammet ingår i Marins regeringsprogram (2020). I den här rapporten behandlas de förvaltningsövergripande åtgärder som genomförs under innevarande regeringsperiod och redogörs för olika faktorer som ansluter sig till åldrandet samt de prognostiserade förändringarna i omvärlden. Arbetet har beretts i en särskild beredningsgrupp för åldersprogrammet.</p> <p>De centrala effektmålen för Åldersprogrammet 2030 är att rikta in förebyggande åtgärder och åtgärder som förbättrar funktionsförmågan på den äldre befolkningen och riskgrupperna, förlänga funktionsförmågan och arbetskarriärerna bland äldre i arbetsför ålder i synnerhet inom social- och hälsovården, öka och möjliggöra frivilligarbete, säkerställa likabehandling, effektivare samordning och ekonomisk hållbarhet inom äldreomsorgen, öka äldreanpassningen i boendet och boendemiljöerna och lyfta fram utvecklingen och utnyttjandet av finländsk teknik för äldre.</p> <p>Handlingsplanen drar upp riktlinjer för åtgärderna under innevarande regeringsperiod (2020–2023) och preliminärt också för åtgärderna under kommande regeringsperioder (2023–2030) i förhållande till sex övergripande effektmål.</p> <p>Under innevarande regeringsperiod genomförs arbetet för att nå åldersprogrammets mål också inom ramen för annan verksamhet, bl.a. framtidens vårdreform. De övriga planerade åtgärderna riktar sig på att stödja frivilligarbete, planera införandet av välfärdsteknik, utveckla boende och boendemiljöer och tjänsterna för äldre samt genomföra projekt kring personalens välbefinnande och tjänsternas tillgänglighet inom äldreomsorgen. Beredningen av åtgärder som hänför sig till 2023–2030 slutförs före utgången av innevarande regeringsperiod.</p>		
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	2.10.2020	
Tekijät	Ikäohjelman valmisteluryhmä		
Julkaisun nimi	Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:32		
Diaari/hankenumero		Teema	
ISBN PDF	978-952-00-6869-1	ISSN PDF	1797-9854
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6869-1		
Sivumäärä	43	Kieli	ruotsi
Asiasanat	ikäohjelma, vaikuttavuustavoite, ikääntyminen, toimenpiteet		
Tiivistelmä	<p>Ikäohjelman valmistelu sisältyy Marinin hallitusohjelmaan (2020). Tässä raportissa käsitellään tämän hallituskauden ajalla toteutettavia poikkihallinnollisia ikäohjelman toimenpiteitä ja avataan ikääntymiseen liittyviä tekijöitä sekä toimintaympäristön ennakoituja muutoksia. Työtä on valmisteltu ikäohjelman valmisteluryhmässä.</p> <p>Ikäohjelman 2030 keskeisinä vaikuttavuustavoitteina on suunnata ennaltaehkäiseviä ja toimintakykyä parantavia toimia iäkkäälle väestölle ja riskiryhmille, pidentää ikääntyvien työikäisten toimintakykyä ja työuria, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, lisätä ja mahdollistaa vapaaehtoistyötä, varmistaa iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja taloudellinen kestävyys, lisätä asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyttä ja nostaa esille suomalaista ikäteknologian kehittämistä ja hyödyntämistä.</p> <p>Toimintasuunnitelmassa on linjattu sekä nykyisen hallituskauden (2020–2023) että alustavasti tulevien hallituskausien (2023–2030) toimenpiteitä suhteessa kuuteen isoon vaikuttavuustavoitteeseen.</p> <p>Nykyisen hallituskauden aikana ikäohjelman tavoitteita toteutetaan myös osana muuta toimintaa mm. tulevaisuuden sote-uudistuksessa. Muu osa suunnitelluista toimenpiteistä kohdentuu vapaaehtoistyön tukemiseen, hyvinvointiteknologian käyttöönoton suunnitteluun, asumisen ja asumisympäristöjen kehittämiseen sekä ikäihmisten palveluiden kehittämiseen sekä henkilöstön hyvinvointiin ja saatavuuteen liittyviin hankkeisiin. Vuosien 2023–2030 ikäohjelman osuus valmistellaan kuluvan hallituskauden loppuun mennessä.</p>		
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisumyynti.julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Social Affairs and Health	2 October 2020	
Authors	Preparatory group for the programme on ageing		
Title of publication	National Programme on Ageing 2030 For an age-competent Finland		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2020:32		
Register number		Subject	
ISBN PDF	978-952-00-6869-1	ISSN (PDF)	1797-9854
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6869-1		
Pages	43	Language	Swedish
Keywords	programme on ageing, impact objective, ageing, measures		
<p>Abstract</p> <p>Preparation of the programme on ageing is included in the Government Programme of Prime Minister Marin's Government (2020). This report discusses the cross-administrative measures of the programme on ageing, which will be implemented during this government term, and describes the factors related to ageing and the anticipated changes in the operating environment. The work has been prepared by the preparatory group for the programme on ageing.</p> <p>The key impact objectives of the programme on ageing 2030 are to direct to older people and risk groups preventive measures that improve functional ability; to extend the functional ability and working careers of older working-age people, especially in social and health care; to increase and enable voluntary work; to ensure the equality, more efficient coordination and economic sustainability of services for older people; to increase the age-friendliness of housing and residential environments; and to highlight the development and utilisation of Finnish technology for ageing.</p> <p>The action plan outlines measures for both the current government term (2020–2023) and, provisionally, future government terms (2023–2030) in relation to six main impact objectives.</p> <p>During the current government term, the objectives of the programme on ageing will also be implemented as part of other measures such as the health and social services reform. The other planned measures will focus on supporting voluntary work, planning the introduction of welfare technology, developing housing and residential environments, developing services for older people, and projects related to the wellbeing and availability of personnel. The part of the ageing programme for the years 2023–2030 will be prepared by the end of the current government term.</p>			
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health		
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Innehåll

TILL LÄSAREN	9
1 Bakgrund	11
2 Omvärld i förändring	14
2.1 Åldrande befolkning	15
2.2 Den åldrande befolkningens välfärd	17
2.3 Urbanisering	18
2.4 Klimatförändring	19
2.5 Finansiering och beredskap	20
2.6 Teknisk omvälvning	21
2.7 Förändringar i delaktigheten	22
2.8 Nya vårdstrukturer	24
3 Förvaltningsövergripande åldersprogram 2030 – Ett ålderskunnigt Finland ...	25
3.1 Åldersprogrammet 2030 – effektmål	27
3.2 Åtgärdsprogram för 2020–2023 och preliminära åtgärdsförslag för 2023–2030	28
3.2.1 Äldre har funktionsförmåga en längre tid	28
3.2.2 Funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder har förbättrats och arbetskarriärerna förlängts, i synnerhet inom äldreservicen	31
3.2.3 Tekniken, den artificiella intelligensen och robottekniken har ökat välfärden	33
3.2.4 Frivilligarbete har en etablerad ställning i det åldrande samhället	36
3.2.5 Boendet och boendemiljöerna är åldersvänliga	39
3.2.6 Servicen genomförs på ett socialt och ekonomiskt hållbart sätt	41

TILL LÄSAREN

Finlands befolkning åldras allt snabbare. Enligt regeringsprogrammet för Marins regering ska ett förvaltningsövergripande åldersprogram utarbetas i samarbete med de olika ministerierna, kommunerna, tredje sektorn och andra parter i syfte att skapa beredskap inför den förändring i samhället som beror på befolkningens åldrande. Beredningen av utarbetandet av åldersprogrammet har skett som tjänsteuppdrag men i samarbete med flera olika intressentgrupper sedan hösten 2018.

En av uppgifterna för den arbetsgrupp som tillsattes för att reformera äldreservicen åren 2019–2020 var att styra utarbetandet av åldersprogrammet. På förslag av arbetsgruppen tillsattes en förvaltningsövergripande expertgrupp som utarbetade den aktuella planen över åtgärdsprogram för åldersprogrammets olika innehållsområden, åtgärder som ska inledas under denna regeringsperiod samt organiseringen av programmet våren 2020.

Beredningsgruppen för åldersprogrammet:

Satu Karppanen, Social- och hälsovårdsministeriet

Raija Hynynen, Miljöministeriet

Mikko Martikainen, Arbets- och näringsministeriet

Anne Mårtensson, Undervisnings- och kulturministeriet

Maria Wakeham-Hartonen, Justitieministeriet

Anna Haverinen, Finlands kommunförbund

Anja Noro, Institutet för hälsa och välfärd

1 Bakgrund

Det finländska samhällets åldrande handlar inte enbart om att antalet äldre ökar utan om att hela befolkningens åldersstruktur förändras. Pensioneringen av de stora åldersklasserna samt minskad nativitet och mortalitet är bakgrundsfaktorer för befolkningens åldrande. Enligt prognoserna kommer antalet äldre personer att öka särskilt i de äldsta åldersklasserna, samtidigt som antalet barn och personer i arbetsför ålder minskar. Under de kommande årtiondena kommer förändringen att vara så betydande att den påverkar hela samhället och alla samhällsaktörer. För välfärdssamhället medför den utmaningar som kräver målmedveten beredskap och anpassning till en äldre befolknings behov.

Statsrådets framtidsredogörelse 2004¹ behandlade befolkningsutvecklingen, befolkningspolitiken och förberedelserna inför befolkningens åldrande. I redogörelsen fastställdes målen för en övergripande äldrepolitik. I redogörelsen ålades statsförvaltningen att regelbundet och med utnyttjande av de uppdaterade prognoserna för befolkningsutvecklingen göra en mera omfattande bedömning av befolkningens åldersutveckling, dess följder och förberedelserna inför den.

Den första sådana mer omfattande rapporten om åldrande publicerades 2009². Målet var att uppdatera bilden av befolkningsutvecklingen och bilda en helhetsuppfattning om åldrandets verkningar, de genomförda eller beslutade politiska förberedelserna och behovet av nya politiska åtgärder. Den största utmaningen ansågs vara att förhindra accelererande offentlig skuldsättning och samtidigt med en rimlig skattenivå sörja för den icke-arbetande befolkningens välfärd. Den bästa lösningen bedömdes vara en minskning av det offentliga hållbarhetsunderskottet genom åtgärder som främjar en höjning av sysselsättningsgraden, en effektivare produktion av offentliga tjänster samt medborgarnas hälsa och funktionsförmåga. De viktigaste aspekterna av befolkningens åldrande som

¹ Ett gott samhälle för människor i alla åldrar: Statsrådets framtidsredogörelse om befolkningsutvecklingen, befolkningspolitiken och förberedelserna inför förändringarna i åldersstrukturen. Statsrådets kanslis publikationsserie 28/2004.

² Befolkningens åldrande. En helhetsbedömning av verkningarna och vidtagna förberedelser. Statsrådets kanslis publikationsserie 1/2009

behandlades i rapporten från 2009 är fortfarande aktuella. Åldersprogrammet 2030 som nu är under beredning bygger i tillämpliga delar på det tidigare utförda arbetet och kompletterar det.

FN:s generalförsamling beslutade 1992 att varje medlemsland ska tillsätta ett nationellt organ som bereder ett strategi- och åtgärdsprogram i anslutning till befolkningens åldrande. Betänkandet Finlands äldrepolitik fram till år 2001³ lyfter fram många teman som fortfarande är aktuella, t.ex. den försämrade försörjningskvoten till följd av de stora åldersklassernas åldrande samt urbaniseringen, förändrade familjestrukturer och äldre arbetstagares arbetsförmåga. Trots att åtgärdsprogrammet gällde fram till 2001 innehåller betänkandet även långsiktigare framtidsutsikter ända fram till 2020.

I det nationella åldersprogrammet för 1998–2002⁴ gällde de viktigaste åtgärderna bevarandet av arbetstagarnas arbetsförmåga och hälsa samt området arbetshälsa. Programmet hade som mål att höja sysselsättningen i åldern 55+ och jämna ut arbetskraftsunderskottet som uppstår när de stora åldersklasserna lämnar arbetsmarknaden. Tack vare programmet förbättrades också sysselsättningsgraden i de äldre åldersklasserna snabbare i Finland än i EU-länderna i genomsnitt. Sysselsättningsgraden bland över 55-åringar steg också snabbare än i de yngre åldersgrupperna. I Finland uppstod 300 000 nya arbetstillfällen 1999–2001 och rentav tre fjärdedelar av dessa för över 55-åriga kvinnor och män.

Åldrandet är en internationell trend och därför har relaterade fenomen såsom den ökande förekomsten av minnessjukdomar blivit föremål för ett stort intresse också på internationella arenor. WHO publicerade 2017⁵ en global strategi och ett åtgärdsprogram om åldrande och hälsa. Strategin innehåller en vision av en värld där alla har möjlighet till ett långt och friskt liv. De strategiska mål som anges är åtagandet att främja hälsosamt (och välmående) åldrande i alla länder, utvecklingen av äldreanpassade miljöer, anpassningen av hälso- och sjukvårdssystem (och socialvårdssystem) till en åldrande befolknings behov, utvecklingen av hållbara och rättvisa system för långtidsvård av äldre (hem, organisationer och institutioner) samt förbättrad mätning av, uppföljning av och forskning kring ett hälsosamt (och välmående) åldrande. I strategin ingår också beredningen av Årtiondet för hälsosamt åldrande 2020–2030. I beredningsfasen fastställs de effekter som eftersträvas fram till 2030 och den optimala situationen både globalt och nationellt beskrivs, tillsammans med en bedömning av vilka åtgärder som behövs för att uppnå de eftersträvalda

³ Äldrepolitik fram till år 2001: Betänkande av Finlands kommission för äldrepolitiska mål och strategier. Social- och hälsovårdsministeriet, Kommittébetänkande B:1996:1.

⁴ Nationella Åldersprogrammet 1998–2002. (Kansallinen Ikäohjelma 1998–2002. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan toimenpiteet Kansallisen Ikäohjelman (1998–2002) toteuttamisessa vuosina 1998–1999. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1998:13.)

⁵ Global strategy and action plan on ageing and health. Geneva: World Health Organization 2017.

effekterna. Det nationella åldersprogram 2030 som nu beretts fungerar som en del av detta internationella arbete eftersom behoven och målen sammanfaller.

Befolkningens åldrande medför komplicerade och sammanhängande utmaningar. Det behövs snabba lösningar eftersom åldrandet framskrider snabbt. Men det finns ingen enskild part som ansvarar för att lösa de utmaningar fenomenet medför. Flera förvaltningsområden betraktar frågan ur sina egna perspektiv utan någon gemensam syn, samordning eller samarbete. De frågor som anknyter till befolkningens åldrande kan inte heller lösas under en enskild regeringsperiod, utan kräver långsiktigt och förvaltningsövergripande engagemang och utvecklingsarbete. Ett mål med detta arbete är att ange en gemensam riktning och ett gemensamt urval av metoder för att analysera frågorna på längre sikt och i ett bredare perspektiv än den enskilda valperioden och ministeriernas ansvarsområden. (Efter en insändare av Sitras Mikko Kosonen i Helsingin Sanomat 29.8.2018)

Sitras megatrender för 2020⁶ fokuserar bl.a. på den åldrande och allt mer heterogena befolkningen som en viktig trend. Andra megatrender som hänger samman med åldrandet är teknikens koppling till allt, en starkare nätverksmakt samt en omdefiniering av ekonomin. En ny utmaning 2020 är Covid-19, som varken megatrenderna eller Finland i sin nationella verksamhet var beredda på, men som i WHO:s beredskap motsvarar sjukdomen x⁷. Covid-19 har visat sig särskilt farlig i synnerhet för den äldre befolkningen.

I det åldersprogram som nu beretts ingår långsiktiga mätbara effektmål fram till 2030 för de utmaningar som befolkningens åldrande medför. Ett åtgärdsprogram kommer att utarbetas för varje regeringsperiod. Där anges nödvändiga åtgärder, och deras utfall utvärderas i relation till de långsiktiga målen. Målen ställs upp så att det är möjligt att följa upp och utvärdera utfallet. Parallellt med åtgärderna är det viktigt att överväga hurdana förändringsmekanismer som, i relation till de långsiktiga målen, flexibelt och i rätt tid ska vidtas för att anpassa systemet till de förändrade omständigheterna.

⁶ Dufva M. Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162, Tammikuu 2020.

⁷ "List of Blueprint priority diseases". World Health Organization. 7 February 2018. (Läst 6.5.2020 2020.)

2 Omvärld i förändring

I ministeriernas framtidsöversikter från försommaren 2018⁸ beskrivs ur de olika förvaltningsområdenas perspektiv förändringarna i omvärlden och de åtgärder som behövs för att hantera utmaningarna. Nedan följer ett urval av faktorer ur framtidsöversikterna som är viktiga med tanke på beredskapen inför befolkningens åldrande.

Enligt SHM:s framtidsöversikt (2018)⁹ kommer Finlands och finländarnas plats i världen under de kommande regeringsperioderna att avgöras av det allt intensivare ömsesidiga globala beroendeförhållandet där stora världsomspännande megatrender påverkar finländarnas välfärd, jämlikhet och säkerhet. De tekniska framstegen och omvälvningarna i arbetslivet och kompetenskraven formar vårt samhälle. Klimatförändringen, befolkningsutvecklingen och urbaniseringen tvingar oss att allokera resurser på ett nytt sätt. Världen på 2030-talet kommer att vara både nätverkande och fragmenterad, och samhället allt mer heterogent.

FM:s framtidsöversikt (2018)¹⁰ lyfter upp en fungerande offentlig förvaltning som en förutsättning för hållbarhet i de offentliga finanserna, jämlika verksamhetsförutsättningar för företag samt jämlik tillgång till tjänster och förmåner för invånarna. Översikten förutsätter att strukturerna i social- och hälsovården förnyas så att de kan erbjuda människor likvärdigare tjänster än för närvarande. Välfärds- och hälsoskillnaderna bör minskas och kostnadsökningen stoppas genom samarbete mellan olika aktörer när efterfrågan på tjänster, också social- och hälsovårdstjänster, ökar på grund av befolkningens åldrande. Under följande regeringsperiod är de viktigaste uppgifterna att genomföra social- och hälsovårdsreformen och säkerställa att målen för reformen uppnås och följs upp.

Covid-19-pandemin kan samtidigt 2020 också minska det globala ömsesidiga beroendet, och tydliggör dessutom vikten av en god beredskap. Covid-19 har visat sig vara särskilt farlig

⁸ <https://vnk.fi/sv/framtidsoversikterna>

⁹ Ett samhälle med sammanhållning och hållbar välfärd Social- och hälsovårdsministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 22/2018

¹⁰ Arbete, välfärd och framtiden – Finansministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 17/2018.

för den äldre befolkningen och har krävt många olika samhällsåtgärder för att skydda de äldre och olika andra riskgrupper, i synnerhet dem som redan omfattas av regelbundna tjänster.

2.1 Åldrande befolkning

Den sjunkande nativiteten avspeglas i regionernas förväntade befolkningsutveckling. Enligt Statistikcentralens¹¹ senaste befolkningsprognos 2019 finns det om 15 år i Finland inte längre ett enda landskap där det föds fler människor än det dör, om nativiteten förblir på nuvarande nivå. Finlands folkmängd börjar minska 2031 om nuvarande utveckling fortsätter och 2050 är folkmängden omkring 100 000 personer mindre. När man jämför befolkningsprognosen 2019 med de prognoser som utarbetats 2015 och 2018 gäller de största skillnaderna, vid sidan av utvecklingen av folkmängden, på kort sikt antalet ungas och på lång sikt den arbetsföra befolkningens prognostiserade utveckling.

Enligt prognosen 2019 kommer antalet personer under 15 år att vara 688 000 år 2040, vilket är 178 000 färre än enligt prognosen från 2015 och 47 000 färre än enligt prognosen från 2018. Befolkningen i arbetsför ålder (15–64-åringar) i Finland var som störst 2009, då den uppgick till 3,55 miljoner personer. Under 2010–2018 har antalet personer i arbetsför ålder minskat med 122 000. Under de kommande två decennierna förutspås befolkningen i arbetsför ålder minska långsammare, dvs. med 111 000 personer fram till 2040.

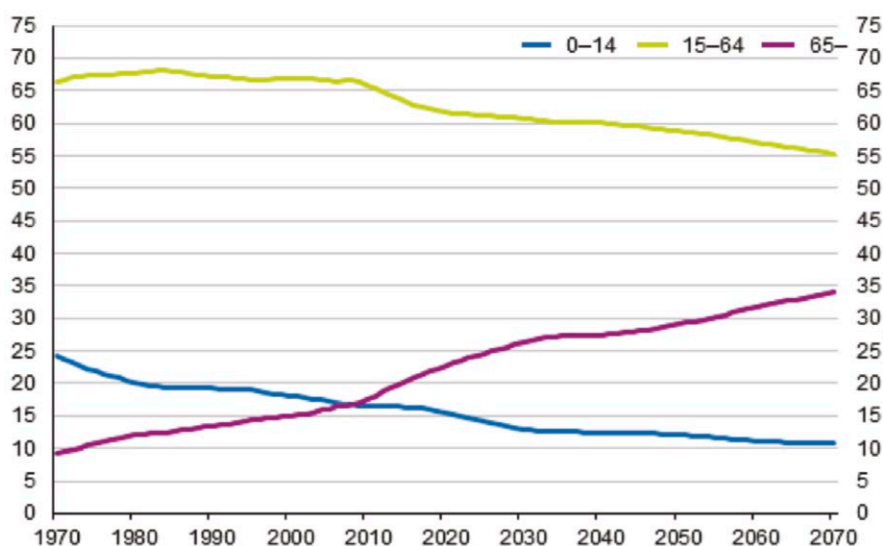
Enligt prognosen tilltar minskningen av befolkningen i arbetsför ålder under 2040-talet på grund av sjunkande nativitet. Under 2041–2050 minskar befolkningen i arbetsför ålder med 132 000 personer och 2051–2060 med ytterligare 163 000. I slutet av 2060 uppgår befolkningen i arbetsför ålder till 3,19 miljoner personer, vilket är drygt 400 000 färre än i dag.

Enligt Statistikcentralens prognos var andelen personer i arbetsför ålder av hela befolkningen 2019 62 procent. Enligt prognosen kommer denna andel att minska till 60 procent 2040 och 57 procent 2060. Andelen i arbetsför ålder av hela befolkningen är i prognosen 2019 högre än den var i de två tidigare prognoserna ända fram till 2060, eftersom också folkmängden börjar minska tidigare på grund av sjunkande nativitet.

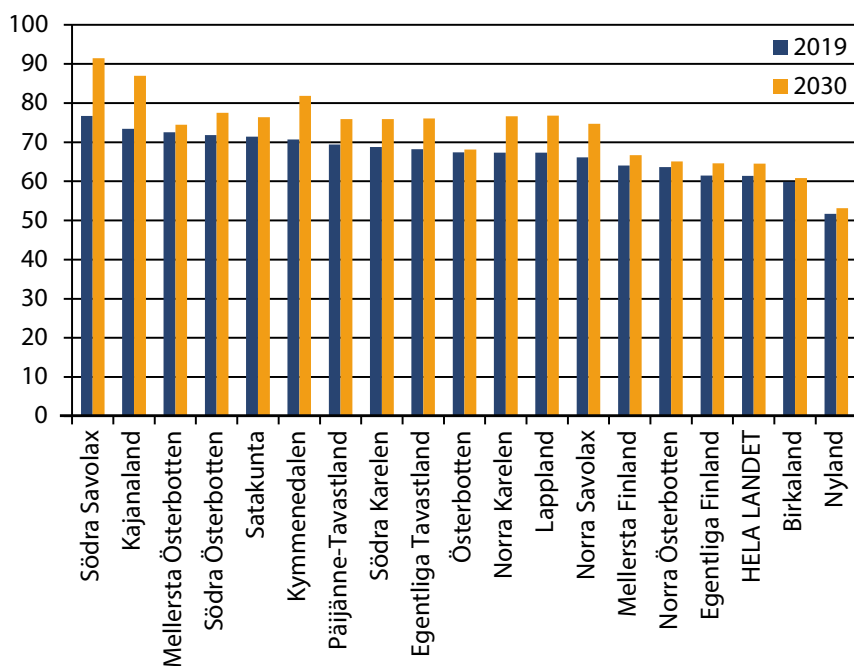
Statistikcentralens demografiska försörjningskvot (Figur 2) uppvisar stora regionala skillnader. Läget var sämst i Södra Savolax redan 2019 och prognosen är fortsatt dålig för 2030. På

¹¹ Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsprognos [e-publication]. ISSN=1798-5145. 2019. Helsingfors: Statistikcentralen [hänvisat: 8.5.2020]. Åtkomstsätt: http://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019_09-30_tie_001_sv.html

motsvarande sätt är läget rätt bra i både Nyland och Birkaland, och förblir det även 2030. I vissa landskap är situationen redan rätt dålig när det gäller åldersstrukturen, i synnerhet i landskap med färre invånare samt i östra och norra Finland.

Figur 1. Åldersgruppernas andel av befolkningen 1970–2018 och den prognostiserade andelen 2019–2070, procent.

Figur 2. Den demografiska försörjningskvoten 2019 och prognosen fram till 2030 per landskap utgående från läget 2019. Källa: Befolkningsprognos, Statistikcentralen.

Enligt ANM¹² verkar efterfrågan på arbetskraft 2030 enligt de prognostiserade scenarierna bli 458 000 personer högre än tidigare beräknat, och antalet lediga jobb med avgångar beaktade bli cirka 283 000. Utgående från den tidigare utvecklingen skulle utbudet på arbetskraft inklusive personer som utexamineras från examensinriktade utbildningar fram till 2030 vara 211 000–248 000 personer. Utifrån denna mycket grova uppskattning skulle utbildningens resultat med nöd och näppe räcka för att fylla underskottet. Uppskattningen bygger dock på mycket osäkra antaganden om tillväxten i bnp och arbetets produktivitet samt att servicebehovet skjuts upp med hälften av ökningen i livslängden.

När befolkningens medelålder stiger och befolkningen i arbetsför ålder minskar kan tillgången på arbetskraft i olika branscher delvis säkerställas genom invandring. Den årliga invandringen borde öka till 34 000 personer om arbetskraftsbehovet ska kunna fyllas (undersökning för Näringslivets delegation 2015). Inrikesministeriets framtidsöversikt¹³ bedömer att invandringen bör vara kontinuerlig och sysselsättningen bland invandrare god om försörjningskvoten ska kunna påverkas genom invandring.

2.2 Den åldrande befolkningens välfärd

År 2019 hade Finland 1,2 miljoner medborgare som var 65 år eller äldre. Var femte finländsk man och var fjärde finländsk kvinna är 65 år eller äldre. Var hundra finländare är 90 år eller äldre. Åldrandet medför också omfattande effekter för folkhälsan. Problem som behöver förebyggas är bl.a. bristande fysisk aktivitet, näringsproblem såsom över- eller undervikt eller undernäring bland äldre, alkohol- och drogkonsumtion, psykiska problem och ensamhet. Kommunerna, tillhandahållarna av social- och hälsovård och civilsamhällets organisationer främjar tillsammans hälsa och välfärd.

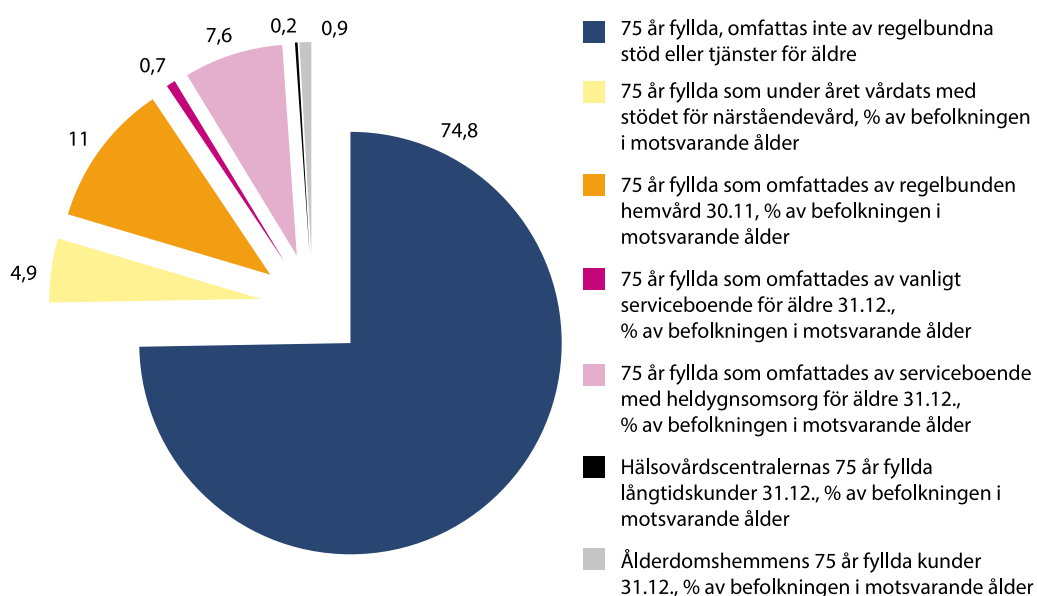
Åldern i sig begränsar inte människans funktionsförmåga, men många sjukdomar som ökar med stigande ålder gör det, i synnerhet minnessjukdomarna. Globalt ökar antalet minnessjuka kraftigt. År 2015 uppskattades antalet minnessjuka i världen redan vara 50 miljoner, en siffra som enligt uppskattning fördubblas vart tjugonde år. I Finland finns uppskattningsvis över 190 000 minnessjuka personer, och det uppskattas att cirka 14 500 personer årligen insjuknar. Majoriteten av de insjuknade är över 80 år gamla, men över 7 000 personer i arbetsför ålder (35–65 år) lider också av en framskridande

¹² Koponen E-L. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Riittävyys nyt ja tulevaisuudessa. TEM raportteja 13/2015.

¹³ Vi gör Finland till världens tryggaste land – Inrikesministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 12/2018

minnessjukdom. Av de äldre inom långtidsvården har tre av fyra en minnessjukdom och ännu fler har kognitiva störningar¹⁴.

Ökningen av befolkningen över 64 år är både en resurs och en utmaning för samhället i stort och för ordnandet och produktionen av social- och hälsovård. Behovet av regelbundna stöd och tjänster börjar öka snabbare efter 75 års ålder, då endast en av fyra omfattas av sådana, endast en av hundra av dessa vårdas på institution och cirka 7,5 procent bor på serviceboende med heldygnsomsorg (Figur 3). Under de kommande åren blir den äldre befolkningen allt mer heterogen.

Figur 3. Andelen 75 år fyllda eller äldre som inte anlitar regelbundna tjänster samt andelen som omfattas av tjänster och stöd indelade enligt tjänst. (En del anlitar flera tjänster samtidigt).

2.3 Urbanisering

Urbaniseringen och koncentrationen av befolkningen till de största orterna bidrar till en försämring av den ekonomiska försörjningskvoten i glesbygden, vilket gör det svårare att säkerställa servicen och försämrar regionernas konkurrenskraft. Av Finlands befolkning

¹⁴ se även konsensusuttalandet om hjärnan och psyket. <https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2020/03/Konsensuslausuma-versio-1.6-3.pdf>

bor i dag uppskattningsvis 70 procent i städer och i kransområden kring städerna¹⁵. I synnerhet ungas och kvinnors utflyttning till tillväxtcentra på grund av arbete och studier försämrar försörjningskvoten och snedvrider befolkningsstrukturen i vissa regioner. Samtidigt visar forskningen att landsbygdens attraktionskraft kan stärkas genom snabba dataförbindelser och välfungerande tjänster. Då landsbygden avfolkas förfaller infrastrukturen, bland annat den ekonomiska grunden för underhåll av väg-, vattenförsörjnings- och telekommunikationsnätet, vilket innebär stora utmaningar för utvecklingen av landsbygden.

Urbaniseringen förutspås också medföra problem såsom sämre social hållbarhet i stadsregionerna, som hittills utvecklats på ett relativt sammanhållet sätt, och en starkare segregation. Utgångspunkten för stadspolitiken är att städernas differentierade problem beaktas, inbegripet utmaningarna i anslutning till åldrandet. Olika stadsregioner behöver egna lösningar, och staten bör uppmuntra och möjliggöra sådana. Stärkandet av städernas interna sammanhållning, motarbetandet av segregation, minskningen av ojämlikhet och stärkandet av bostadsområden bidrar också till den åldrande befolkningens välfärd och funktionsförmåga, och i förlängningen till möjligheterna att bo hemma. På kommunnivå kan befolkningens åldrande öka bl.a. utgifterna inom social- och hälsovården samtidigt som skatteintäkterna sjunker då befolkningen i arbetsför ålder minskar.

2.4 Klimatförändring

Följderna av klimatförändringen påverkar också äldre människor. Effekterna bör följas upp och samhället ha beredskap att hantera dem. Utdragna värmeböljor kan vara ödesdigra i synnerhet för äldre över 75 år. Enligt en några år gammal finländsk undersökning har det varma vädret under 2000-talet ökat dödligheten med i genomsnitt upp till 21 procent¹⁶. Värmeböljor uppskattas utgöra en större risk för kvinnor än för män. Kroppens värmeregleringsförmåga försämras med åldern, och då ökar också risken för uttorkning. Mortalitetens risk är hög särskilt för personer med sjukdomar i cirkulations- och andningsorganen, psykiska störningar eller neurologiska sjukdomar. De hälsorelaterade riskerna kan också öka om man lever ensam¹⁷.

¹⁵ Ren mat och ansvarsfull bio- och cirkulärekonomi som en konkurrensfördel – Framtidsöversikt för jord- och skogsbruksministeriet. Statsrådets publikationsserie 18/2018

¹⁶ Kollanus V ja Lanki T. 2000-luvun pitkittyneiden helleaaltojen kuolleisuusvaikutukset Suomessa. Lääketieteellinen aikakauslehti Duodecim 2014;130(10):983-90.

¹⁷ <https://thl.fi/fi/web/ymparistoterveys/ilmasto-ja-saa/helle> (läst 6.5.2020)

Eftersom klimatförändringens skadliga följder, t.ex. varmare väder och stormar, uppskattas drabba uttryckligen utsatta grupper hårdast ökar också behovet av socialt stöd och social hjälp. I och med stigande energipriser och övergången till koldioxidneutrala energikällor försämras dessutom ställningen för låginkomsttagare och fattiga, som redan nu ofta bor under knappa omständigheter, om inte samhället stöder dem.

Social- och hälsovårdssystemet måste anpassas till klimatförändringen då nya grupper av hjälpbehövande uppstår och volymen av hjälpbehovet förändras. Också en av Sitras megatrender 2020¹⁸ anknyter till klimatförändringen och slår fast att den ekologiska rekonstruktionen är brådskande.

FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030 har som mål att vända den globala utvecklingen in på ett spår som garanterar välfärd och mänskliga rättigheter, ekonomiskt välstånd och stabila samhällen på ett sätt som är hållbart för miljön. Finland har förbundit sig att främja målen för hållbar utveckling. Enligt olika uppskattningar är Finlands största utmaningar i politiken för en hållbar utveckling förknippade med klimatförändringen, miljöns tillstånd, konsumtionen och den ökande ojämlikheten i samhället.

Statsminister Sanna Marins regering har identifierat klimatförändringen som det största hotet för mänskligheten, och förbundit sig att arbeta för att Finland ska vara klimatneutralt 2035 och uppvisa negativa koldioxidutsläpp kort därefter. Det är viktigt att övergången sker genom lösningar som är ekologiskt men också ekonomiskt och socialt hållbara. Det gäller att identifiera och synliggöra åtgärdernas effekter också på den äldre befolkningen och se till att samhället inte lämnar någon utanför.

2.5 Finansiering och beredskap

Förändringen i befolkningsstrukturen uppskattas öka pensions-, hälso- och sjukvårds- och omsorgsutgifterna, som inte heller dagens rätt höga skatteuttag räcker till för att finansiera.¹⁹ Den offentliga ekonomins inkomster räcker inte heller till för att upprätthålla alla den offentliga sektorns strukturer och uppgifter som bygger på en snabbare ekonomisk tillväxt. Skuldsättningen fortsätter att öka även under nästa årtionde. Den ekonomiska tillväxten ensam anses inte kunna lösa de strukturella problemen i de offentliga finanserna, utan det krävs också åtgärder för att höja sysselsättningsgraden och effektivisera den offentliga serviceproduktionen. Även om pensionssystemets tillstånd var stabilt 2018

¹⁸ Dufva M. Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162, Tammikuu 2020.

¹⁹ Arbete, välfärd och framtiden – Finansministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 17/2018

förväntas trycket att höja pensionsavgifterna öka och bli orimligt högt om den framtida utvecklingen inte når upp till nivån i prognoserna. Enligt befolkningsprognoserna är åldersklassen över 75 år den enda som fortsätter växa. Denna åldersklass orsakar också i fortsättningen det största utgiftstrycket på social- och hälsovårdstjänsterna. Samtidigt framhäver Silver Economy-tänket befolkningen i pensionsåldern starkt i deras egenskap av konsumenter.

För att upprätthålla en nordisk välfärdsstat är det väsentligaste enligt finansministeriets uppskattning att uppnå en tillräckligt hög bestående sysselsättningsgrad på cirka 80 procent. I slutet av arbetslivet är den faktiska åldern då personen lämnar arbetskraften avgörande. Den åldern påverkas förutom av pensionssystemet också av arbetstagarens arbetsförmåga och flexibiliteten i arbetet. Möjligheterna att fortsätta i arbetslivet kan förbättras genom stöd för arbetsförmågan och hälsan och genom att erbjuda flexibla arbetsvillkor såsom deltidsarbete om arbetsförmågan eventuellt minskar i högre ålder.

Reformen av det kontinuerliga lärandet (UKM) möter behovet av att utveckla och reformera lärandet i olika faser av livet och arbetslivet. Reformen av det kontinuerliga lärandet fokuserar på kompetensutveckling bland personer i arbetsför ålder. Olika examensinriktade fortbildningar, kompletterings- och specialiseringsutbildningar bidrar till den kompetens som behövs i ett föränderligt arbetsliv och förbättrar möjligheterna att fortsätta arbeta längre. Pensionssystemet och den sociala tryggheten i övrigt ska möjliggöra flexibilitet i arbetslivet.

2.6 Teknisk omvälvning

I arbetslivet pågår en omvälvning där tekniska lösningar ersätter framför allt repetitiva arbetsuppgifter som alltid utförs på samma sätt²⁰. Artificiell intelligens, informationsteknik och automation förväntas ersätta mänsklig arbetskraft såväl i den industriella produktionen som i flera servicebranscher och expertuppgifter. Behovet av mänsklig arbetskraft förväntas öka särskilt inom tjänster som bygger på personlig kontakt, uppgifter som förutsätter kreativitet eller hantverksfärdigheter och specialuppgifter som kräver kunskap på en hög nivå.

FM:s framtidsöversikt²¹ bedömer att digitaliseringen kommer att förbättra tillgången till offentliga tjänster för dem som kan och vill använda internet. Digitala tjänster som inte är

²⁰ Genom stora förändringar mot ny tillväxt – Arbets- och näringsministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 20/2018

²¹ Arbete, välfärd och framtiden – Finansministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 17/2018

beroende av tid eller plats minskar bl.a. den geografiska och till livssituationen kopplade ojämlikheten för de här användarna.

I UKM:s²² framtidsöversikt är avsikten att utveckla en digital servicehelhet till stöd för befolkningens kontinuerliga lärande och kompetensutveckling. Helheten består av tjänster som befolkningen behöver i olika livsfaser till stöd för kontinuerligt lärande, kartläggning och identifiering av kompetens, karriärplanering och handledning, kompetensinhämtning och kompetensutveckling samt av stödtjänster som krävs för den här tjänstehelhetens interoperabilitet.

2.7 Förändringar i delaktigheten

I JM:s framtidsöversikt²³ bedöms demokratin ha en stark tradition i Finland och värdesätts högt av medborgarna. I översikten framhävs att ett fritt och livskraftigt civilsamhälle stärker det sociala kapitalet och förtroendet för samhället och bidrar till att involvera alla i samhället. För en fungerande demokrati betraktas det som viktigt att organisationernas och det civila samhällets verksamhet även i fortsättningen är autonom och livskraftig och inte enbart uppfattas som en serviceverksamhet. En lösning som tas upp är förbättrade möjligheter att delta, i synnerhet bland dem som deltar sällan. Det upplevs också som viktigt att fler nya möjligheter att delta införs och utnyttjas likvärdigt lokalt och regionalt, liksom även att fler möjligheter införs för digitalt deltagande. Det är viktigt att stödja verksamhetsförutsättningarna för organisationer och frivilliga.

Den finländska demokratin stöder sig på rättsstaten där grundlagen ger ett starkt skydd för varje individs människovärde, integritet och andra grundläggande fri- och rättigheter. Individerna ska kunna lita på att deras rättigheter tillgodoses på lika villkor och att de kan delta i beslut om gemensamma angelägenheter.

Det är viktigt att alla kan delta i det gemensamma beslutsfattandet. Vi måste tillsammans skapa sådana sätt att delta att var och en hittar en lämplig kanal för påverkan oavsett t.ex. digital kompetens eller digitala färdigheter. Det gäller att särskilt ta hänsyn till utsatta grupper som saknar starka strukturer för deltagande och som har svårt att göra sig hörda. I den offentliga förvaltningen behövs satsningar på ett sakligt och tydligt språk i informationen om beredningen och beslutsfattandet. Närdemokratin och kommunerna spelar en

²² Målet att bli världens kunnigaste folk – Undervisnings- och kulturministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 21/2018

²³ En fungerande rättsstat och en stabil demokrati. Justitieministeriets framtidsöversikt. Statsrådets publikationsserie 14/2018

viktig roll för att förankra demokrati och delaktighet på lokal nivå och stärka delaktigheten i vardagen.

Det allmänna kan främja befolkningens möjligheter att delta genom lagstiftning (bl.a. om rätten till inflytande), informationsstyrning, anvisningar och kommunikation samt genom att rikta resurser till att utveckla demokratin och främja medborgarinflytande.

Frivilligarbete karaktäriseras framför allt av att det utförs frivilligt och utan vederlag. Frivilligarbetet, vars förutsättningar justitieministeriet samordnar nationellt på statsrådsnivå, är ett viktigt delaktighetsfrämjande alternativ för både pensionärer och hjälpbehövande äldre. Goda exempel behöver identifieras och sammanställas för att stärka de äldres delaktighet i samhället. Kommunerna och civilsamhällets organisationer utför många typer av arbete för att stödja och aktivera äldre. Ensamheten kan lindras genom att identifiera ensamma äldre personer t.ex. genom ”uppsökande/upphittande äldrearbete” och erbjuda olika stödlösningar eller t.ex. hjälp med ärenden eller motionssällskap. Olika tjänster, grupper och stödformer bör också göras kända och tillgängliga för alla, även digitalt.

Alla, också äldre, vill känna att deras liv är meningsfulla. De engagerar sig i frågor och mål som är viktiga och betydelsefulla för dem. Delaktighet och aktivt medborgarskap skapar välfärd, öppenhet och säkerhet. En person som upplever sitt liv som meningsfullt känner också ansvar för andra och sin omgivning, och värdesätter och tar hand om sin hälsa.

En av de viktigaste faktorerna i välfärds- och hälsofrämjandet är att öka äldres delaktighet i såväl upprätthållandet av det egna välbefinnandet och hälsan som utvecklingen av de tjänster de anlitar. De åldersklasser som nu pensioneras är vana vid att sköta sina egna ärenden mycket självständigt. Eftersom människorna i pensionsåldern är en heterogen grupp kan de också omfatta väldigt varierande betydelser och värderingar. De socioekonomiska skillnaderna mellan pensionärerna är stora. Såväl materiella som immateriella tillgångar kan ge livet mening. I framtiden kommer innovationerna allt oftare att vara immateriella snarare än materiella och tekniska. Även sociala problem är allt oftare immateriella utmaningar som har att göra med livets mening. För närvarande vill och behöver man betrakta det stora antalet äldre vuxna som en resurs som i framtiden kan delta i större utsträckning i samhällets verksamhet, satsa tid på frivilligarbete och delta mer i stödet till sina anhöriga²⁴.

Hälsan och funktionsförmågan är viktiga för äldre, och det är också rätten att kunna försörja sig och fatta egna beslut. I inledningsfasen av Covid-19-pandemin 2020 betraktades rätten till liv som central, och därför vidtogs begränsningar som har kunnat påverka de

²⁴ Heinonen & al. Luova tulevaisuustila ja tulevaisuuden osaamisen ennakointi. Tutu e-julkaisu 4/2012.

äldres välbefinnande och funktionsförmåga. Organisationernas och det civila samhällets verksamhet spelar en viktig roll under coronapandemin och eftervården, enligt en rapport av den exit- och återuppbyggnadsarbetsgrupp som leds av statssekreterare Hetemäki. Ett gott samarbete mellan myndigheter, beslutsfattare och civilsamhällets aktörer är en styrka som bör vidareutvecklas både med tanke på beredskap och stärkt resiliens. Ett fritt och livskraftigt civilsamhälle ökar det sociala kapitalet och förtroendet för samhället samt bidrar till att olika befolkningsgrupper beaktas.

2.8 Nya vårdstrukturer

Den åldrande befolkningen och den ekonomiska bärkraften ligger bakom den social- och hälsovårdsreform (vårdreform) som beretts i årtal. Under statsminister Sanna Marins regeringsperiod består vårdreformen av en reform av social- och hälsovårdstjänsternas innehåll och av en strukturreform²⁵. I vårdreformen utvecklas hela den offentliga social- och hälsovården så att den svarar mot förändringarna i samhället. I reformen överförs tyngdpunkten inom social- och hälsovården på basservice och på tidiga insatser för att förebygga problem. Målet är också att människorna ska få vård snabbare.

Basservicen utvecklas genom programmet Framtidens social- och hälsocentral²⁶. Syftet med programmet är att reformera verksamhetssätten inom social- och hälsovården och utveckla helheter av tjänster som utgår från människornas behov. Vid framtidens social- och hälsocentral är socialvården och hälso- och sjukvården starka samarbetspartner. Dessutom behövs samarbete och integrering också med social- och hälsovårdstjänsterna på specialnivå och med andra myndigheter och förvaltningar, t.ex. FPA, bildningsväsendet, räddningsväsendet och arbets- och näringsförvaltningen.

Utöver utvecklandet av tjänsterna innefattar vårdreformen också en reform av strukturerna. I framtiden ansvarar större självstyrande områden än kommunerna för att ordna social- och hälsovårdstjänsterna. Landskapen ska producera tjänsterna huvudsakligen som offentliga tjänster. Privata aktörer och tredje sektorn kompletterar dem. Kommunerna ansvarar fortfarande för främjandet av hälsa och välfärd. Under föregående regeringsperiod skapades nya, fungerande modeller i landskapen i synnerhet inom det spetsprojekt och de försök som gällde utveckling av hemvården för äldre och närståendevården för alla ålderskategorier²⁷.

²⁵ <https://soteuudistus.fi/sv/pressmeddelanden-och-nyheter>

²⁶ <https://soteuudistus.fi/sv/statsunderstod>

²⁷ Noro A och Karppanen S. Reform av hemvården för äldre och närståendevården för alla ålderskategorier 2016–2018 – Resultat och verksamhetsmodeller. Social- och hälsovårdsministeriet, Rapporter och promemorior 2019:29.

3 Förvaltningsövergripande åldersprogram 2030 – Ett ålderskunnigt Finland

Enligt regeringsprogrammet för Marins regering²⁸ ska ett förvaltningsövergripande åldersprogram utarbetas i samarbete med de olika ministerierna, kommunerna, tredje sektorn och andra parter i syfte att skapa beredskap inför den förändring i samhället som beror på befolkningens åldrande. Beredningen av utarbetandet av åldersprogrammet har skett som tjänsteuppdrag men i samarbete med flera olika intressentgrupper sedan hösten 2018. Arbetet inleddes med att skapa en lägesbild. Utifrån lägesbilden genomfördes en enkät bland de centrala experterna på området (se figur 4). Svaren sammanställdes till centrala riktlinjer i form av effektmål fram till 2030 (se figur 5).

I början av 2020 tillsattes en förvaltningsövergripande åldersprogramgrupp med deltagare från SHM, UKM, JM, ANM, MM, THL och Kommunförbundet. Gruppen har som tjänsteuppdrag utarbetat en handlingsplan för åldersprogrammet för regeringsperioden 2020–2023. Beredningen i åldersprogramgruppen har fortsatt med att ta fram förslag till konkreta åtgärder för de centrala riktlinjerna och deras delmål samt till finansiering av dem från åldersprogrammet och andra finansieringsmöjligheter. Arbetet fortsätter så att varje åtgärd som är kopplad till effektmålet bildar en åtgärdshelhet som sträcker sig över hela programperioden. Åtgärdshelheterna ska även följas upp med hjälp av indikatorer som beskriver målnuppfyllelsen. I Marins regeringsprogram har 5 miljoner euro per år reserverats för genomförandet av åldersprogrammet 2020, 2021 och 2022. En del av finansieringen för 2020 har allokerats direkt till projektutlysning inom ramen för Framtidens social- och hälsocentral. Åldersprogramgruppen föreslår att det vid utgången av innevarande regeringsperiod ska finnas ett principbeslut av statsrådet om åldersprogrammets mål och metoder fram till 2030.

För uppföljningen av åldersprogrammet ansvarar en grupp på ministernivå, en styrgrupp som tillsatts av social- och hälsovårdsministeriet, som inkluderar företrädare för ministeriernas högsta ledning samt en verkställighetsgrupp som inkluderar experter och medlemmar

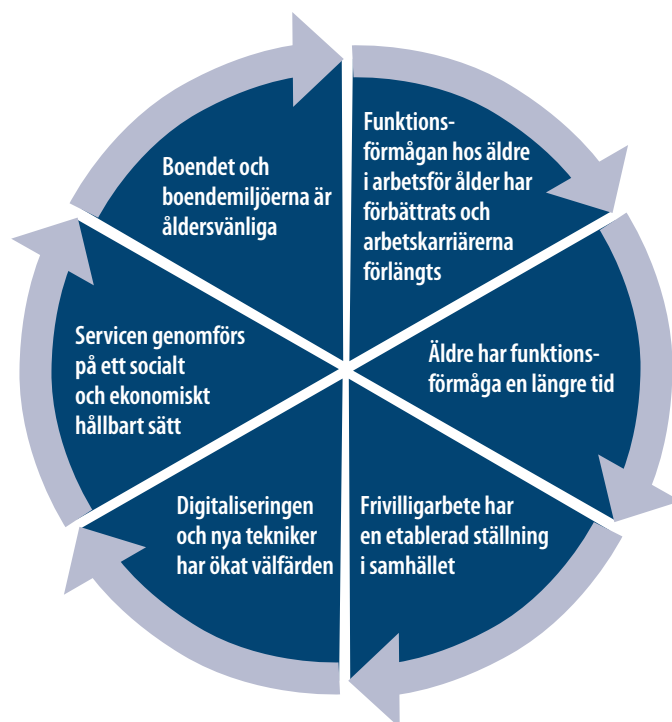
²⁸ Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019. Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. Statsrådets publikationer 2019:32.

från den nuvarande åldersprogramgruppen. För åldersprogrammet anställs en projektchef vid social- och hälsovårdsministeriet 2020–2023. Dessutom genomförs åldersprogrammet i brett samarbete med olika aktörer.

Genomförandet av åldersprogrammet 2030 och åtgärderna inom ramen för programmet utvärderas varje regeringsperiod.

Figur 4. Beredning av riktlinjer för åldersprogrammet

Figur 5. Centrala riktlinjer – effektmål fram till 2030

3.1 Åldersprogrammet 2030 – effektmål

Verksamhetens mål på lång sikt är en vittomfattande och hållbar beredskap för befolkningens åldrande. Åldersprogrammet bygger på sex effektmål (se även figur 5):

- Funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder har förbättrats och arbetskarriärerna förlängts
- Äldre har funktionsförmåga en längre tid
- Frivilligarbete har en etablerad ställning i det åldrande samhället
- Digitaliseringen och nya tekniker har ökat välfärden
- Boendet och boendemiljöerna är åldersvänliga
- Servicen genomförs på ett socialt och ekonomiskt hållbart sätt

För att nå effektmålen förutsätts det att förebyggande åtgärder och åtgärder som förbättrar funktionsförmågan har riktats till den äldre befolkningen och riskgrupperna, att åtgärder vidtagits för att upprätthålla funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder och att arbetskarriärerna förlängts. För att främja frivilligarbetet behövs samordningsstrukturer som aktörerna fastställt tillsammans och som är till nytta både för de frivilligarbetande äldre och för samhället. En social tjänsteproduktion på ekonomiskt hållbar grund drar nytta av att I&O-spetsprojektets²⁹ goda praxis förankras och bidrar därmed till att säkerställa ett jämlikt servicesystem, effektivare samordning och ekonomisk hållbarhet.

Målet är att öka Finlands internationella synlighet som ett föregångarland inom bl.a. utveckling och utnyttjande av teknik för äldre och att säkerställa att våra erfarenheter och vår kompetens tillvaratas globalt på bred basis. Åldersprogrammet 2030 ingår i en internationell helhet kring befolkningens åldrande och i beredningen samarbetar man aktivt med bl.a. de aktörer som bereder FN:s/WHO:s årtionde för hälsosamt åldrande (2020–2030).

²⁹ Regeringen Sipiläs spetsprojekt för att utveckla hemvården för äldre och förbättra närståendevården för alla ålderskategorier 2016–2019.

3.2 Åtgärdsprogram för 2020–2023 och preliminära åtgärdsförslag för 2023–2030

Åldersprogramgruppen har utformat lösningsmodeller och finansiering för dem. En del åtgärder har redan tidigare tagits in i framtidens vårdprojektarbete och en del genomförs inom ramen för åldersprogrammet.

3.2.1 Äldre har funktionsförmåga en längre tid

Mål 2030

- De äldres funktionsförmåga har förbättrats så att antalet aktiva levnadsår med bibehållen funktionsförmåga har ökat och den genomsnittliga tiden som kräver intensiv vård och omsorg har förkortats.
- Nya innovativa metoder stöder och motiverar den äldre befolkningen i främjandet av hälsa och välfärd, t.ex. till bättre näring, ökad motion, god psykisk hälsa och stärkt delaktighet.
- Satsningar på tidig identifiering av riskgrupper och förebyggande åtgärder som inriktats på dem har lett till en minskning av nedgången i funktionsförmågan och av sjukdomsfrekvensen, i synnerhet när det gäller minnessjukdomar.

Bakgrund

Med åldern ökar de olika begränsningarna av funktionsförmågan då man drabbas av sjukdomar. Funktionsförmågan har en fysisk, psykisk, kognitiv och social dimension. Dessa dimensioner är på många sätt kopplade till varandra och till de förutsättningar och krav som miljön ställer samt till individens hälsa och andra personliga egenskaper. Den kognitiva funktionsförmågan försämras i synnerhet när man insjuknar i en minnessjukdom. I Finland finns cirka 200 000 minnessjuka och antalet ökar i samma proportion som antalet äldre.

Med fysisk funktionsförmåga avses människans fysiska förutsättningar att klara av funktioner som är viktiga i vardagen. Den fysiska funktionsförmågan innebär t.ex. förmåga att röra på sig. Även sinnesfunktionerna, syn och hörsel, räknas ofta till den fysiska funktionsförmågan. Den är också nära knuten till begreppen fysisk kondition, fysisk prestationsförmåga och hälsokondition.

Den psykiska funktionsförmågan handlar om människans resurser för att klara av vardagens utmaningar och krissituationer. Den hänger samman med livskompetens, psykisk hälsa och psykiskt välbefinnande och omfattar funktionerna för att känna och tänka. Den psykiska funktionsförmågan omfattar också människans personlighet och hur hon klarar sig i den sociala miljön. En person med psykisk funktionsförmåga upplever sig må bra, värdesätter sig själv och litar på sin förmåga att klara av vardagen, är kapabel till genomtänkta beslut och förhåller sig realistiskt tillitsfull till framtiden och den omgivande världen.

Även om de kognitiva funktionerna, som anknyter till informationshantering och tänkande, är centrala psykiska funktioner betraktas den kognitiva funktionsförmågan vanligen som ett självständigt delområde av funktionsförmågan, i synnerhet när den avser grundläggande kognitiva funktioner såsom minne och lärande. Den kognitiva funktionsförmågan är en samverkan mellan de olika delområdena för informationshantering och ger människan möjlighet att klara av vardagen och dess krav. Kognitiva funktioner är psykiska funktioner i samband med mottagning, behandling, bevarande och användning av information.

Den sociala funktionsförmågan bildas i dynamisk växelverkan mellan individen och det sociala nätverket, miljön, gemenskapen eller samhället, inom ramen för deras möjligheter och begränsningar. Den uttrycks t.ex. vid interaktion, som rollprestationer, social aktivitet och deltagande samt som samhörighetskänsla och upplevd delaktighet (THL).

Ett hållbart servicesystem förutsätter att de äldre behåller sin funktionsförmåga längre än i dag. Åtgärder till stöd för sunda levnadsvanor och välbefinnande främjar funktionsförmågan, minskar sjukdomar såsom hjärt- och kärlsjukdomar och är också centrala när det gäller att förebygga minnessjukdomar.

FINGER-verksamhetsmodellen³⁰

THL:s FINGER-studie visade att när äldre personer ändrar sina levnadsvanor i en sundare riktning behåller de sina minnes- och tankefunktioner och risken för minnesstörningar minskar. Rådgivningen om levnadsvanor till personer inom primärvården som riskerar minnessjukdom är en viktig åtgärd för att upprätthålla och förbättra de äldres funktionsförmåga.

THL har på basis av resultaten tagit fram en verksamhetsmodell som hjälper aktörerna inom hälso- och sjukvården utforma åtgärder för att förebygga minnessjukdomar. I

³⁰ <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/finger-tutkimushanke/finger-toimintamalli>

modellen ingår identifiering av risk för minnessjukdom och stöd för bevarande av minnesfunktioner med hjälp av ett mångsidigt program kring levnadsvanor. Modellen inkluderar ett risktest för minnessjukdom.

Förebyggandet av minnessjukdomar minskar direkt antalet insjuknade och senarelägger servicebehovet. Utifrån detta kan det rekommenderas att FINGER-verksamhetsmodellen tas i bruk på bred front i Finland, eftersom den innefattar systematiska åtgärder för såväl förebyggande av folksjukdomar som upprätthållande av funktionsförmågan, i synnerhet den kognitiva funktionsförmågan.

Active Ageing Index

För den nationella uppföljningen finns en internationellt framtagen indikator som beskriver de olika dimensionerna av välbefinnande och funktionsförmåga, dvs. Active Ageing Index (AAI)³¹. Indikatorn är avsedd för jämförelser mellan länder men kan också användas för jämförelser mellan regioner.

1. Åtgärder 2020–2023

- Utvecklingen av rådgivningen om levnadsvanor, inklusive FINGER-verksamhetsmodellen, tas i bruk i hela landet som en del av programmet Framtidens social- och hälsocentral.
- Kostnader
  - För rådgivningen om levnadsvanor, inklusive införandet av FINGER-verksamhetsmodellen, allokeras i finansieringen av åldersprogrammet sammanlagt 1,9 miljoner euro 2020 för utlysning av framtidens vårdprojekt.

2. Åtgärdsförslag 2023–2030

- Bra och fungerande handlingsmodeller tillämpas fortsättningsvis.
- Kunskapsbasen för främjandet av hälsa och välfärd byggs upp (inklusive införandet av AAI-indikatorer).

Huvudansvarig: SHM

³¹ <https://www.unece.org/population/aai.html>

3.2.2 Funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder har förbättrats och arbetskarriärerna förlängts, i synnerhet inom äldreservicen

Mål 2030:

- Förberedelserna inför åldrandet inleds i medelåldern och fortsätts vid pensionering (som både individens och samhällets åtgärder).
- Det finns varierande lösningar och flexibilitet för att säkerställa allt längre arbetskarriärer och förebygga åldersdiskriminering i arbetslivet.
- Kompetensen och arbetshälsan bland personalen i äldreservicen samt branschens attraktionskraft har förbättrats.

Utvecklingsbehoven och utmaningarna i samband med funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder bemöts dels genom social- och hälsovårdsministeriets program för välbefinnande i arbetet, dels genom åtgärder inom ramen för åldersprogrammet.

För att öka kompetensen och förbättra arbetshälsan bland personalen i äldreservicen och för att öka branschens attraktionskraft behövs både forskning och utveckling. Personalen i äldreservicen följs redan nu upp i Arbetshälsoinstitutets Kommun10- och landskapsprojekt som genererar information om såväl personalens välbefinnande och sjukfrånvaro som rättvisan i ledarskapet. Utifrån den informationen är det möjligt att inleda utvecklingsprojekt bl.a. i syfte att förbättra ledarskapet och öka självstyrförmågan. Aktörer i äldreservicen är personalen, de äldre som kunder och deras anhöriga, och information om dem alla finns också tillgänglig i THL:s forskningsprojekt. Det finns alltså skäl att utöka den forskning där alla dessa dimensioner granskas samtidigt. Under projektberedningen bör man ta reda på vilka projekt som redan pågår kring ämnet och överväga synergifördelar.

För att personalens engagemang och arbetets attraktionskraft ska kunna ökas och utvecklas bör man också beakta social- och hälsovårdspersonalens utbildningsfrågor. UK-M:s reform för kontinuerligt lärande stöder på ett flexibelt sätt kompetensutvecklingen bland personalen i arbetsför ålder genom livet och i arbetslivets olika skeden, vilket också förlänger tiden i arbetslivet. Dessutom finns det skäl att i utvecklingsprojekten förutom social- och hälsovårdens regionala organisationer också koppla in aktörer från YH- och högre YH-utbildningen inom motsvarande områden, så att man tillsammans kan skapa en gemensam kunskapsbas som också kan utnyttjas i utbildningen.

1. Åtgärder 2020–2023

- Arbetshälsoinstitutet TTL och THL inleder projektet Hyvä Veto, som består av fem arbetspaket och dit man förutom de deltagande områdena också inbjuder YH- och högre YH-utbildningsaktörer inom motsvarande områden.
  - Åtg. 1. TTL: Kunskap som utgångspunkt för utvecklingen (analys av tillgängliga data)
  - Åtg. 2. TTL: Nya lösningar genom samutveckling (coachande ledarskap och längre tid i arbetslivet)
  - Åtg. 3. TTL: Utvärdering för utveckling av modeller (utvärdering av försök och nya handlingsmodeller vid och mellan enheterna)
  - Åtg. 4. THL: Tilläggsundersökning av personalens välbefinnande (fysiologiska mätningar) i samband med tidmätningundersökningen
  - Åtg. 5. Forskningsinriktat samprojekt vid THL och TTL (granskning av information på enhetsnivå om både personal och kunder på ett nytt, kombinerande sätt)
- Kostnaderna för samprojektet är cirka 1,3 miljoner euro och projektet finansieras från anslaget för utveckling av hemvården (SHM).

2. Åtgärdsförslag 2023–2030

- De omfattande utvecklings- och forskningsprojekten fortsätter, god praxis omsätts och uppföljs.
- Personalen görs delaktig i verksamhetsutvecklingen.

Huvudansvarig: SHM, UKM

3.2.3 Tekniken, den artificiella intelligensen och robottekniken har ökat välfärden

Mål 2030

- Smart teknik som stöder självständigheten har förbättrat de äldres välbefinnande.
- Samhället har främjat och säkerställt att äldre med svag socioekonomisk ställning har en likställd möjlighet att använda teknik som stöder självständigheten.
- Teknik, artificiell intelligens och robotteknik utnyttjas i högre grad som stöd för främjandet av de äldres hälsa och välfärd samt äldreomsorgen.
- Kunskapsbaseringen och utnyttjandet av stora datamassor i ledningen genom information har förbättrat verksamhetens kostnadseffektivitet.
- Finland är ett föregångarland inom utveckling och utnyttjande av teknik för äldre och våra erfarenheter och vår kompetens tillvaratas globalt på bred basis.

Bakgrund

Utvecklingen av robotteknik och artificiell intelligens inom välfärdsbranschen erbjuder företagen många möjligheter. Marknaden i branschen är enorm och tillväxten snabb. Framtagningen av optimala lösningar i Finland ger också exportmöjligheter. Teknik för äldre har börjat användas mer under de senaste åren, men t.ex. servicerobotteknik och sensorer i hemmen är ännu ovanliga. Under de kommande åren är den åldrande befolkningen vanare vid tekniken, vilket möjliggör användning av både nuvarande och nya tekniker på bredare front. Lättillgänglig och användarvänlig teknik ger också möjlighet till skalbara tjänster. Fördelarna med teknik för äldre framträder när tekniken kan integreras i de mer omfattande hälso- och sjukvårdsstrukturerna. Tekniken är alltså inte den enda lösningen på åldrandets problem, utan en del av helheten.

Tekniken kan utnyttjas i tjänsterna för äldre och i det förebyggande arbetet på många olika sätt. Identifierade användningsområden är bl.a. effektivisering av personalens arbetstid, förbättring av informationsgången och logistiska lösningar. Bättre tillgänglighet i hälso- och välfärdstjänsterna eftersträvas med hjälp av distansteknik, så att så många som möjligt kan delta i verksamheten utan att kostnaderna stiger. Distanshandledning har

tillämpats med framgång i t.ex. främjandet av fysisk aktivitet. Även distansrehabilitering har visat sig vara effektivt. Resultaten är mycket lika resultaten av rehabilitering på plats.

Motionsinriktad distansrehabilitering har visat sig vara kostnadseffektivt med hjärtpatienter. Genom såväl traditionell rehabilitering som distansrehabilitering kan man både uppnå kostnadseffektivitet och dämpa kostnadsökningen. I framtiden är även robotteknik en möjlighet i ökningen av rehabiliteringstjänsternas kostnadseffektivitet. Det finns t.ex. rehabiliteringsrobotar för träning av funktionen i de övre extremiteterna eller återställande av gångförmågan som har gett lovande resultat. Tekniken kan också utnyttjas i egenvårdstjänsterna, t.ex. distansmonitorer, läkemedelsdoserare, automatiska påminnelser och elektroniska rådgivnings- och ärendehanteringstjänster. Inom hemvården ökar distansbesöken särskilt bland de kunder som kan få sitt servicebehov tillgodosett på det sättet.

SHM har inlett ett program för artificiell intelligens och robotteknik inom välfärdssektorn som sammanställer och samordnar utvecklingen i branschen (Hyteairo). I programmet ingår att grunda pilotmiljöer för teknik i hemmen och att utarbeta nationella handlingsmodeller för området. Dessutom har programmet innefattat beredning av en handlingsmodell för utvärdering av AI- och robottekniklösningarnas effekter samt givande av rekommendationer.

Programmet är en del av FM:s nationella Aurora Ai-utvecklingsprogram och ANM:s koncept kring AI-eran i Finland. Samarbete bedrivs med ANM i synnerhet inom programmets delområde för affärsverksamhet och export. Business Finland administrerar bl.a. programmet Smart Life, som stöder företagens produktutveckling och export inom området. Med KM har diskussioner förts i synnerhet ur transportens och logistikens perspektiv inom stödet för hemmaboende. Alla ovannämnda parter medverkar i den rådgivande gruppen i programmet för artificiell intelligens och robotteknik.

Programmet har av VTT beställt ett projekt kring tekniken och handlingsmodellen som stöd för hemmaboende, och en rapport har redan publicerats³². Handlingsmodellen KATI utvecklas vidare som en nationell ram tillsammans med aktörer i social- och hälsovårdsbranschen, användare och andra intressentgrupper. Den praktiska tillämpningen och genomförandet av modellen, och samtidigt teknikens lämplighet och användning, testas per social- och hälsovårdsområde för en tillräckligt omfattande utvärdering av effekterna. Social- och hälsovårdsområdenas försöksprojekt samordnas på det nationella planet för att få jämförbar och kompletterande information om försökens utfall och modellens effekt. Testningen av modellens funktioner i pilotförsök planeras i projektet KATISHA, och utifrån planen utlyses pilotprojekt för regionerna.

³² Lähteenmäki J, Niemelä M, Hammar T et al. Kotona asumista tukeva teknologia – kansallinen toimintamalli ja tietojärjestelmät (KATI-malli). VTT TECHNOLOGY 373.

1. Åtgärder 2020–2023

- Fortsättningsprojektet KATISHA, där det nationella genomförandet av projektet KATI planeras, genomförs.
  - Kostnaderna för planeringsprojektet KATISHA täcks med 0,6 miljoner euro från åldersprogrammet 2020.
  - Kostnaderna för KATI-projektet är 1,2 miljoner euro + statsunderstöd till regionala piloter 6 miljoner euro och finansieras från SHM:s utvecklingsbudget för hemvård.

2. Åtgärdsförslag 2023–2030

- Man avancerar till följande tekniska och operativa nivå genom att fortsätta på den väg som stakats ut av KATI, KATISHA och KATIs fortsättningspilotprojekt samt genom att främja distanstjänster och fortsätta med VALTAVA- och TOIVO-programmen och KANTA-integrationen. Mål:
  - Information från stödet för hemmaboendet om hur äldre klarar sig hemma utnyttjas i servicesystemet.
  - Robotteknik och nya hjälpmedel, t.ex. exoskelett, utnyttjas.
  - Interaktiv artificiell intelligens, t.ex. chattboten Onerva, testas och utnyttjas i informationsgången mellan kund och vårdare.
  - Kund- och servicehandledningen som helhet är en kundorienterad digital process.
  - Kundens egenvård och självständiga funktionsförmåga främjas digitalt.
  - Integreringen av social- och hälsovårdens kund- och patientdata främjas vidare.
  - Systemen för verksamhetsstyrning utvecklas i samarbete med vårdare och kunder, inklusive ledning av eget arbete, självstyrande team etc.

Huvudansvar: SHM

3.2.4 Frivilligarbete har en etablerad ställning i det åldrande samhället

Mål 2030

- Den offentliga sektorn identifierar och möjliggör frivilligarbete på ett sätt som gagnar både samhället och de frivilliga.
- Pensionärer deltar allt mer i frivilligarbete.
- Deltagande i närståendehjälp och frivilligarbete har ökat de äldres delaktighet och påverkansmöjligheter.

Bakgrund

Frivilligarbete är till sin karaktär i synnerhet vederlagsfritt och frivilligt. Frivilligverksamheten i Finland är omfattande och dess betydelse som en källa till välfärd allmänt erkänd. Enligt forskarnas uppskattningar kommer frivilligarbetets samhällseliga betydelse att öka ytterligare i framtiden.

Även den pågående Covid-19-pandemin har påverkat de äldres behov av frivilligarbete och deras eget deltagande. Den äldre befolkningen har definierats som en riskgrupp i pandemin och skyddas genom många slags åtgärder och rekommendationer. Det innebär dock att frivilligarbetet har färre aktörer och att de former av frivilligarbete som kräver fysiska möten inte alltid kunnat genomföras. Samtidigt har de unga åldersgruppernas vilja att hjälpa och delta i frivilligarbetet ökat till följd av krisen. Med tanke på eftervården är det viktigt att stödja de äldres möjligheter till frivilligarbete och att samtidigt få de yngre åldersgrupperna att intressera sig för frivilligarbete även i fortsättningen.

Under ledning av justitieministeriet genomförs ett projekt i syfte att utreda hur de förändringar i omvärlden och åtgärdsförslag som tas upp i åldersprogrammet och det nationella demokratiprogrammet 2025 påverkar frivilligarbetet i det åldrande samhället. Målet är också att identifiera mångfalden bland åldrande med olika bakgrund och de särskilda behov som rör frivilligarbetet. Projektet stärker kunskapsbasen om problemen i frivilligarbetet och föreslår lösningar på dem.

I arbetet beaktas tidigare kartläggningar av utvecklingen av förutsättningarna för frivilligarbete.³³

³³ Vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti, Valtiovarainministeriöön raportti – 39/2015; Kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnan alatyöryhmän loppuraportti (OM, 2018)

Inom ramen för projektet skapas tydliga visuella anvisningar och en aktiveringskampanj för att öka frivilligarbetets attraktionskraft i det åldrande samhället (bl.a. ökat välbefinnande och meningsfullhet bland äldre). Projektet ökar kännedomen om och nyttjandet av anvisningarna och materialet om frivilligarbete på Suomi.fi.

Dessutom är målet att effektivare identifiera ledarskapets och samordningens betydelse i främjandet av frivilligarbete och att stödja effektiviseringen av olika aktörers samarbete över sektorsgränserna. I detta ingår t.ex. att stärka samarbetet mellan kommuner och organisationer samt deras möjligheter att samordna frivilligarbete. Målet nås genom att sprida information om god praxis och samarbetsmöjligheter, ge informativt stöd om lagstiftning och handlingsmodeller och öka interaktionen och partnerskapen mellan de viktigaste intressentgrupperna (bl.a. genom att utreda möjligheterna till samarbete med de kommunala äldre råden).

Projektet tar fram lösningar och modeller som ökar kunskapen om frivilligarbetets betydelse och gör det mer lockande, bl.a. genom aktiv kommunikation. Inom ramen för projektet skapas tydliga visuella anvisningar och en aktiveringskampanj för att öka frivilligarbetet i det åldrande samhället. Projektet ökar kännedomen om och nyttjandet av anvisningarna och materialet om frivilligarbete på Suomi.fi.

Projektet bereds och genomförs öppet och interaktivt så att intressentgrupperna hörs och involveras. Aktivt samarbete bedrivs med bl.a. riksdagens samarbetsnätverk för frivilligverksamhet, Finlands Kommunförbund, Delegationen för medborgarsamhällspolitik och det civila samhällets organisationer. Projektet länkas till det nationella demokratiprogrammet 2025.

1. Åtgärder 2020–2023

- Kunskapsbasen för frivilligarbetet utreds.
  - De särskilda hindren och utmaningarna för frivilligarbete i ett åldrande samhälle utreds (inklusive förändringar i omvärlden och frågor om likabehandling och frivilligorganisationernas resurser).
  - Ledarskapets och samordningens betydelse i frivilligarbetet utreds. Hur kan frivilligarbete stödjas genom att möjliggöra hållbart samarbete mellan olika sektorer och aktörer?
  - Lösningar och god praxis för att göra frivilligarbete mer lockande utreds.

- Det utreds hur man i krisberedskapen i samhället i fortsättningen kan identifiera förutsättningarna för civilsamhällets verksamhet och frivilligarbete samt deras mervärde (t.ex. vad man kan lära sig av Covid-19-pandemin och vad som bör beaktas i eftervården).
- Lösningar och modeller för att motivera och uppmuntra äldre att delta i frivilligarbete utvecklas och införs, samtidigt engageras de yngre åldersgrupperna i verksamheten.
- Främjandet av åtgärden i regeringsprogrammet följs. Detta anknyter till att identifiera och ge erkänsla för det man lärt sig i frivilligarbetet.
- Kunskapen om frivilligarbete och dess betydelse ökas genom en omfattande kommunikations-, aktiverings- och utbildningskampanj.
- Genom frivilligarbetet främjas lika förutsättningar för äldre med olika bakgrund att påverka närmiljön och servicen.
- I syfte att förbättra samarbetet över sektorsgränserna främjas strukturer och forum som stöder frivilligarbetet och de relaterade möjligheterna till samarbete mellan kommuner och organisationer stärks (bl.a. samarbetet med äldreråden).
- Kostnader:
  - Kostnaderna för anställning av en koordinator cirka 140 000 euro/2 år
  - Kommunikation och samarbete med intressentgrupper 40 000 euro
  - Utbildningar, inrättande av mötesforum för frivilliga, samarbetsforum för informationsutbytet mellan myndigheter och det civila samhället (lokaler och plattformar, servering och andra kostnader) 40 000 euro
  - Utredningsarbete 80 000 euro
  - De totala projektkostnaderna uppgår till 300 000 euro, allokeras från åldersprogrammets finansiering

2. Åtgärdsförslag 2023–2030

- Åtgärderna till stöd för frivilligarbetet fortsätter.

Huvudansvarig: JM

3.2.5 Boendet och boendemiljöerna är åldersvänliga

Mål

- Tillgängliga och anpassningsbara bostäder som lämpar sig för äldre har utvecklats, reparerats och byggts.
- Planeringen och utvecklingen av bostadsmiljöer beaktar de åldrandes och de äldres behov.
- Människor är förutseende och förbereder sig inför de utmaningar åldrandet för med sig rörande boendet och relaterade tjänster.

Bakgrund

Enligt Marins regeringsprogram kommer ett separat åtgärdsprogram för äldre personers boende att genomföras som ett led i det åldersprogram som bereds under regeringsperioden. Målet är då att vidare utveckla goda boendelösningar för äldre, såsom boende i gemenskap och byggande av samfundshem tillsammans med kommunerna. Även tillgängligheten ska främjas genom hiss- och tillgänglighetsunderstöd. Minnessjuka personers särskilda behov ska beaktas, liksom också att äldre personer ska ha ett tryggt boende.

Programmet för utveckling av äldres boende, som samordnades av miljöministeriet 2013–2017, inkluderade många olika stödåtgärder. Dessa hänförde sig till renovering av befintliga bostäder, boendelösningar, utveckling av bostadsområden samt boendetjänster.

En äldreanpassad bostad är tillgänglig och trygg. Minnes- och äldreanpassade boenden och boendemiljöer möjliggör aktivitet även om rörelseförmågan försämras och sinnen mattas av. Äldreanpassningen stöder den boendes funktionsförmåga och delaktighet. Där ingår såväl fysiska faktorer i bostaden och boendemiljön, såsom tillgänglighet och tillgång till tjänster, som sociala faktorer.

Renovering av bostadsbeståndet är ett viktigt sätt att anpassa bostadsbeståndet till behoven. Här är statens renoveringsunderstöd och renoveringsrådgivning viktiga. I kommuner som tappar invånare stöds äldres boende genom renovering av ARA-bostäder i tätorterna och anpassning av dem för äldre.

Boende i flera generationer eller annan gemenskap stöder delaktigheten och ökar trygghetskänslan. Samhörighet kan främjas också i bostadsområdet. Äldreanpassade boendemiljöer skapas genom att förbättra tillgängligheten och tryggheten samt bygga olika mötes- och aktivitetsplatser.

Kommunernas verksamhet i utvecklingen av bostadsområden och äldres boende varierar i hög grad. Stora och små kommuner, tätorter och glesbygder befinner sig i väldigt olika situationer. Många landsbygdskommuner har en stor äldrebefolkning och de har därför ett behov av att stödja de äldres boende på olika sätt. I framtiden kommer äldrebefolkningen i högre grad att bo i stadsliknande områden, i huvudsak i vanliga bostäder.

Vid utvecklingen av äldres boende är det viktigt med tillräckligt tidig framförhållning och beredskap inför kommande boendebehov. Detta gäller aktörerna i samhället på bred front – allmänheten, kommunerna, bostadsaktiebolagen, aktörerna i fastighets- och byggbranschen.

Miljöministeriet godkände åtgärdsprogrammet för äldres boende i mars 2020.

1. Åtgärder 2020–2023

- Åtgärdsprogrammet för äldres boende genomförs, inklusive utvecklingsfinansiering till kommunerna/utlysning av statsunderstöd i juni–augusti 2020.
- Kostnader:
  - Från åldersprogrammets finansiering allokeras 0,5 miljoner euro
  - Åtgärdsprogrammet för äldres boende/regeringsprogrammet finansiering 0,45 miljoner euro/år

2. Åtgärdsförslag 2023–2030

- Åtgärder vidtas i enlighet med det bostadspolitiska utvecklingsprogrammet för att utveckla de äldres boendeförhållanden.

Huvudansvarig: MM

3.2.6 Servicen genomförs på ett socialt och ekonomiskt hållbart sätt

Mål 2030

- Genom att reformera tjänsterna för äldre säkerställs att de får högklassig vård och omsorg som främjar deras hälsa och välfärd.
- Kund- och servicehandledningen har sett till att servicen är integrerad och kostnadseffektiv.
- I de tjänster som tillhandahålls hemma hos kunderna används handlingsmodeller för akutvård, rehabilitering och närståendevård, service dygnet runt och styrningssystem som underlättar flexibel fördelning av personal enligt kundernas servicebehov.
- Tryggt hemmaboende har ökat tack vare samarbete mellan olika sektorer (bl.a. motion och idrott, transport, utbildning, kultur, måltidsservice).

I kvalitetsrekommendationen om äldre (2017, 2020) rekommenderas att kund- och servicehandledningen ordnas som landskapsvisa helheter och att dessa också ska inkludera tillgång till elektroniska tjänster. I spetsprojektet för äldre och närståendevård skapades strukturer för en fungerande kund- och servicehandledning för att garantera att kunden får just den servicehelhet som bäst motsvarar behoven. Med hjälp av kund- och servicehandledningen bemöts också behoven av rådgivning och handledning på olika nivåer. När behoven är små hänvisas de äldre till kommunernas och den tredje sektorns verksamhet och tjänster, t.ex. kultur- och motionshobbyer och gemensamma måltider. När behoven ökar får kunden hjälp med att ur tjänsteutbudet välja de social- och hälsovårdstjänster som är mest lämpliga. I spetsprojektets delprojekt testades och infördes olika elektroniska tjänster inom kund- och servicehandledningen, såsom blanketter för självutvärdering, servicemenyer och elektroniska tjänster. Goda modeller sprids i fortsättningen för nationellt bruk.

Hemvården har varit ett av de centrala utvecklingsobjekten inom äldreservicen. Den nationella riktlinjen är att äldre har rätt att bo i sina egna hem även när de är sjuka och har begränsad funktionsförmåga så länge det är tryggt och behoven uppfylls. Hemmaboendet främjas av att tjänster tillhandahålls dygnet runt alla dagar i veckan, att handlingsmodellerna upprätthåller funktionsförmågan och är rehabiliterande och att det finns beredskap för akuta situationer. Hemmaboendet kan främjas med tekniska lösningar såsom smarta brandvarnare, brand- och spisvakter, trygghetstelefoner och personliga spårare. Sensorteknik och olika dolda system som installeras i hemmet kan användas, även om de tillsvidare är tämligen ovanliga. Det är bra att komma ihåg att användningen av teknik alltid kräver kundens samtycke och stärkt datasäkerhet.

När tjänster delvis ersätts eller kompletteras med elektroniska alternativ kan basservicen tryggas för dem som behöver den. Det förutsätter ändå utbildning för både de äldre och deras anhöriga och för personalen inom social- och hälsovården. Man måste också förebygga digital marginalisering och se till att de mer utsatta får tillgång till de välfärdstjänster de behöver. Distansbesök och distansteknik har ökat märkbart särskilt i och med Covid-19-pandemin.

1. Åtgärder 2020–2023

- Vidare utveckling av kund- och servicehandledningen är fortsatt en del av projektet Framtidens social- och hälsocentral.
- Programmet för utveckling av hemvården genomförs som en del av detta projekt:
  - Största delen av de äldre bor i sitt eget hem och de tjänster som tillhandahålls i hemmet eller som nås från hemmet behöver fortfarande vidareutvecklas.
  - Reformen av hemvården fortsätter genom ett projekt för utveckling av hemvården, där man nationellt inför modeller för akutvård, rehabilitering och närståendevård, förbättrar tillgången till tjänster dygnet runt och genom att utveckla verksamhetsstyrningen förbättrar flexibiliteten i fördelningen av personal enligt kundernas servicebehov.
  - Tryggt hemmaboende stöds genom samarbete mellan olika sektorer (bl.a. motions-, transport-, utbildnings-, kultur-, och måltidsservice).
- Utvecklingen av närståendevården genomförs som en del av projektet Framtidens social- och hälsocentral:
  - Åtgärder vidtas för att utveckla tjänsterna för familjer med närståendevård, bl.a. vikarier för närståendevårdarnas ledigheter med utnyttjande av redan framtagna modeller.
- Mellanformsboende: innovativa tjänster och stödformer produceras och samarbete bedrivs med tillsynsmyndigheterna.
- Egenkontrollen utvecklas som en metod för kvalitetssäkring.

Kostnader:

- Finansiering av programmet för utveckling av hemvård, reserverat 6 miljoner euro i projektet Framtidens social- och hälsocentral
- Utveckling av hemvården, reserverat 21 miljoner euro i projektet Framtidens social- och hälsocentral
- Reserverat 1,9 miljoner euro i åldersprogrammet
  - Projekt för utveckling av tjänster i anslutning till mellanformsboende
  - Projekt för utveckling av egenkontroll
  - Projekt för utveckling av vikariesystem

2. Åtgärdsförslag 2023–2030

- Den centraliserade kund- och servicehandledningen främjas.
- Kundernas egna synpunkter beaktas.
- Servicehelheterna följs upp.
- Det görs satsningar på distanstjänster, i synnerhet distansbesök och distansrehabilitering.
- Nationella data tillvaratas i ledningen genom information.

Huvudansvarig: SHM

Internet: stm.fi/sv/publikationer

BESTÄLLNINGAR:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-6869-1